

Sygn. akt III KK 292/18

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 7 sierpnia 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Cesarz (przewodniczący)

SSN Dariusz Kala (sprawozdawca)

SSN Andrzej Stępka

Protokolant Marta Brylińska

przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej Jacka Radoniewicza
w sprawie **Ł. T.**

o wydanie wyroku łącznego

po rozpoznaniu w Izbie Karnej na rozprawie

w dniu 7 sierpnia 2019 r.,

kasacji, wniesionej przez Rzecznika Praw Obywatelskich- na korzyść

od wyroku łącznego Sądu Okręgowego w S.

z dnia 17 grudnia 2013 r., sygn. akt II K [...],

**uchyła zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Okręgowemu w S. do ponownego rozpoznania.**

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w S., po rozważeniu możliwości łączenia kar orzeczonych
wobec Ł. T. prawomocnymi wyrokami:

I. Sądu Rejonowego w E. z dnia 23.11.2009 r. w sprawie sygn. akt II K 856/09

- II. Sądu Rejonowego w E. z dnia 22.10.2010 r. w sprawie sygn. akt II Ks 55/10
 - III. Sądu Rejonowego w G. z dnia 7.04.2011 r. w sprawie sygn. akt II K 643/10
 - IV. Sądu Rejonowego w E. z dnia 11.04.2011 r. w sprawie sygn. akt II K 144/11
 - V. Sądu Rejonowego w E. z dnia 13.04.2011 r. w sprawie sygn. akt II K 1340/10
 - VI. Sądu Rejonowego w E. z dnia 18.04.2011 r. w sprawie sygn. akt II K 258/11
 - VII. Sądu Rejonowego w E. z dnia 04.08.2011 r. w sprawie sygn. akt II K 614/11
 - VIII. Sądu Rejonowego w E. z dnia 08.09.2011 r. w sprawie sygn. akt II Ks 47/11
 - IX. Sądu Rejonowego w G. z dnia 07.10.2011 r. w sprawie sygn. akt II K 156/11
 - X. Sądu Rejonowego w E. z dnia 07.11.2011 r. w sprawie sygn. akt II K 853/11
 - XI. Sądu Rejonowego w E. z dnia 28.06.2012 r. w sprawie sygn. akt II K 365/12
 - XII. Sądu Rejonowego w O. z dnia 24.08.2012 r. w sprawie sygn. akt II K 218/12
 - XIII. Sądu Rejonowego w E. z dnia 04.09.2012 r. sygn. akt II K 630/12
 - XIV. Sądu Rejonowego w E. z dnia 06.09.2012 r. w sprawie sygn. akt II K 470/12
 - XV. Sądu Okręgowego w S. z dnia 27.12.2012 r. w sprawie sygn. akt II K 97/12
 - XVI. Sądu Rejonowego w G. z dnia 11.01.2013 r. w sprawie sygn. akt II K 556/12
 - XVII. Sądu Rejonowego w Z. z dnia 22.04.2013 r. w sprawie sygn. akt II K 74/13
- wyrokiem łącznym z dnia 17 grudnia 2013 r., sygn. akt II K [...],
1. umorzył postępowanie karne w przedmiocie wydania wyroku łącznego przez Sąd Okręgowy w S. w stosunku do skazanego Ł. T..
 2. zasądził od Skarbu Państwa na rzecz Kancelarii Adwokackiej adw. W. H. kwotę 147,60 zł (sto czterdzieści siedem złotych 60/100 groszy) brutto tytułem sprawowanej obrony z urzędu skazanego w postępowaniu w przedmiocie wydania wyroku łącznego.
 3. kosztami procesu obciążył Skarb Państwa.

Powyższy wyrok łączny nie został zaskarżony apelacją i uprawomocnił się przed sądem pierwszej instancji.

Od powyższego wyroku kasację, zaskarżając go w całości na korzyść skazanego, wywiódł Rzecznik Praw Obywatelskich, który zaskarżonemu wyrokowi

zarzucił rażąco i mogącą mieć istotny wpływ na jego treść obrazę prawa. tj. art. 572 k.p.k. oraz art. 85 k.k., w brzmieniu do 30.06.2015 r., polegającą na umorzeniu postępowania w przedmiocie wyroku łącznego, podczas gdy:

- „czyny osądzone w sprawie Sądu Rejonowego w E. o sygn. II K 856/09 oraz w sprawie Sądu Rejonowego w G. o sygn. II K 643/10 pozostawały ze sobą w realnym zbiegu i orzeczono za nie finalnie kary tego samego rodzaju, tj. bezwzględnego pozbawienia wolności, co winno było skutkować orzeczeniem wobec Ł. T. kary łącznej bezwzględnego pozbawienia wolności,
- czyny osądzone w sprawach Sądu Rejonowego w E. o sygnaturach: II K 144/11, II K 1340/10, II K 258/11, II K 365/11, II K 630/12, II K 614/11, II Ks 47/11; Sądu Rejonowego w G. o sygn. akt II K 156/11 oraz Sądu Rejonowego w S. o sygn. II K 97/12 pozostawały ze sobą w realnym zbiegu; w sprawach o sygn. II K 1340/10, II K 258/11, II K 156/11, II K 365/12, II K 630/12, II K 470/12, II K 97/12 orzeczono jednostkowe kary pozbawienia wolności, co winno było skutkować orzeczeniem kary łącznej pozbawienia wolności, natomiast w sprawach o sygn. II K 144/11, II K 1340/10, II K 97/12, II K 614/11 oraz II Ks 47/11 orzeczono kary jednostkowe grzywny, co winno było skutkować orzeczeniem kary łącznej grzywny,
- czyny osądzone w sprawach Sądu Rejonowego w E. o sygn. akt II K 853/11, Sądu Rejonowego w O. o sygn. akt II K 218/12, Sądu Rejonowego w G. o sygn. II K 556/12 oraz Sądu Rejonowego w Z. o sygn. II K 74/13 pozostawały ze sobą w realnym zbiegu i orzeczono za nie kary pozbawienia wolności, co winno było skutkować orzeczeniem kary łącznej pozbawienia wolności”.

Podnosząc powyższe zarzuty skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku łącznego w całości i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w S. do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Kasacja okazała się zasadna, co w konsekwencji musiało doprowadzić do uchylenia zaskarżonego wyroku łącznego i przekazania sprawy Sądowi Okręgowemu w S. do ponownego rozpoznania, choć nie ze wszystkimi tezami przyjętymi za podstawę zarzutów kasacji można się zgodzić.

Przed wszystkim należy zauważyć, że o ile można zgodzić się ze skarżącym, iż przestępstwa, za które Ł. T. został prawomocnie skazany

wyrokami wymienionymi w komparycji zaskarżonego wyroku łącznego, tworzyły trzy realne zbiegi przestępstw, o tyle nie można zaakceptować tezy, że występpek, którego dotyczył wyrok Sądu Rejonowego w Z. z dnia 22 kwietnia 2013 r., II K 74/13, wchodził w skład trzeciego z nich. Przestępstwo to zostało bowiem popełnione w dniu 12 grudnia 2011 r., a więc po wydaniu wyroku wyznaczającego granicę trzeciego zbiegu przestępstw, tj. wyroku Sądu Rejonowego w E. z dnia 7 listopada 2011 r., sygn. akt II K 853/11.

Ponadto ani Sąd Okręgowy ani Rzecznik Praw Obywatelskich nie zauważyli, że wyrokiem Sądu Rejonowego w E. z dnia 4 września 2012 r., II K 365/12 Ł. T. został skazany, poza przestępstwem popełnionym w dniach 3 lutego i 9 lutego 2011 r. (czyn ciągły), wchodzącym w skład drugiego zbiegu, także za przestępstwo popełnione w czerwcu 2011 r., które wchodziło w skład trzeciego zbiegu przestępstw. Granicę drugiego zbiegu przestępstw wyznaczał bowiem wyrok Sądu Rejonowego w E. z dnia 11 kwietnia 2011 r., sygn. akt II K 144/11.

Granicę pierwszego zbiegu przestępstw wyznaczał natomiast wyrok Sądu Rejonowego w E. z dnia 23 listopada 2009 r., sygn. akt II K 856/09.

Takie ukształtowanie granic poszczególnych zbiegów znajduje oparcie w art. 85 k.k. w brzmieniu obowiązującym do dnia 30 czerwca 2015 r., który stanowił, że *jeżeli sprawca popełnił dwa lub więcej przestępstw, zanim zapadł pierwszy wyrok, chociażby nieprawomocny, co do któregośkolwiek z tych przestępstw i wymierzono za nie kary tego samego rodzaju albo inne podlegające łączeniu, sąd orzeka karę łączną, biorąc za podstawę kary z osobna wymierzone za zbiegające się przestępstwa*. Przypomnieć przy tym należy, że zgodnie z trafnym poglądem wyrażonym w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 25 lutego 2005 r., I KZP 36/04, OSNKW 2005/2/13, »zawarty w art. 85 k.k. zwrot: „zanim zapadł pierwszy wyrok” odnosi się do pierwszego chronologicznie wyroku, który zapadł przed popełnieniem przez sprawcę kolejnego (kolejnych) przestępstwa«.

Zwrócenie uwagi na powyższe kwestie było podyktowane nie tylko potrzebą wskazania pewnych nieścisłości w zarzutach kasacji, ale przede wszystkim koniecznością stworzenia, już w tej części wyводу niniejszego uzasadnienia, właściwej podbudowy dla szczegółowych analiz odnoszących się do konkretnych uchybień popełnionych przez Sąd Okręgowy w S..

Sąd Okręgowy ewidentnie wadliwie określił granice i zawartość treściową poszczególnych zbiegów przestępstw, myląc kwestię realnego zbiegu przestępstw z dopuszczalnością łączenia kar wymierzonych za przestępstwa pozostające w takowym zbiegu.

Sąd Okręgowy wskazał bowiem, że w skład pierwszego chronologicznie zbiegu przestępstw wchodziły „**kary**” (podkreślenie SN) przypisane wyrokami wymienionymi w punkcie I i III komparycji. Było to stanowisko nietrafne już z tego powodu, że zbieg przestępstw, jak wynika z samej nazwy tej instytucji, dotyczy właśnie przestępstw, a nie kar. Ten błąd najprawdopodobniej spowodował, że organ orzekający nie dostrzegł, że przestępstwo skarbowe przypisane skazanemu wyrokiem nakazowym Sądu Rejonowego w E. z dnia 22.10.2010 r., sygn. akt II Ks 55/10 (wymierzono za nie karę grzywny), a popełnione w okresie od 15 lipca 2008 r. do dnia 15 października 2008 r. pozostawało w realnym zbiegu z przestępstwami, za które Ł. T. został skazany wyrokiem Sądu Rejonowego w E. z dnia 23.11.2009 r., sygn. akt II K 856/09 oraz wyrokiem Sądu Rejonowego w G. z dnia 7.04.2011 r., sygn. akt II K 643/10, choć oczywiście orzeczoną wyrokiem II Ks 55/10 karą grzywny nie podlegała łączeniu z karami pozbawienia wolności wymierzonymi pozostałymi wyrokami. Wyrokiem wydanym w sprawie II K 856/09 Ł. T. został co prawda skazany także na karę grzywny, ale w związku z tym, że była to kara grzywny orzeczoną na podstawie art. 71 § 1 k.k., z chwilą zarządzenia wykonania warunkowo zawieszanej kary pozbawienia wolności, utraciła ona przymiot wykonalności, a w konsekwencji od tej chwili nie podlegała już łączeniu (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 listopada 2012 r., III KK 328/12, LEX nr 1228564, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 stycznia 2015 r., II KK 324/14, LEX nr 1628917).

Wspomnieć przy tym należy, że wyrokami wydanymi w sprawach II K 856/09 i II K 643/10 wymierzono skazanemu kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem ich wykonania. W związku jednak z późniejszym zarządzeniem ich wykonania, w dniu wydawania zaskarżonego wyroku łącznego były to kary bezwzględного pozbawienia wolności.

Z niezrozumiałych względów, jako wchodzące w skład drugiego chronologicznie realnego zbiegu przestępstw, którego granicę Sąd Okręgowy

wadliwie ustalił na dzień 13 kwietnia 2011 r., organ meriti wskazał wyłącznie „kary” orzeczone wyrokami wymienionymi w punkcie V i VI komparycji wyroku łącznego. Jest to oczywiście nietrafne, albowiem w skład tego zbiegu wchodziły przestępstwa przypisane Ł. T. wyrokami wymienionymi w punktach IV, V, VI, VII, VIII, IX, XI (przestępstwo popełnione w dniach 3 i 9 lutego 2011 r.), XIII, XIV i XV komparycji wyroku łącznego. Wszystkie te czyny zostały bowiem popełnione przed dniem 11 kwietnia 2011 r., kiedy został wydany, wyznaczający granicę tego zbiegu, wyrok Sądu Rejonowego w E., sygn. II K 144/11.

Trzeci zbieg przestępstw tworzyły natomiast występki przypisane Ł. T. wyrokami wymienionymi w punktach X, XI (drugi czyn popełniony w czerwcu 2011 r.), XII i XVI. Wszystkie te przestępstwa zostały bowiem popełnione przed dniem 7 listopada 2011 r., kiedy zapadł wyrok Sądu Rejonowego w E., sygn. akt II K 853/11 wyznaczający granicę trzeciego zbiegu przestępstw. Sąd Okręgowy błędnie ustalił zaś, że trzeci zbieg obejmował „kary orzeczone wyrokami opisanymi w pkt IX, X, XI, XII, XIV oraz XVI wyroku”.

Kolejnym uchybieniem organu meriti, które przełożyło się na ewidentnie wadliwe rozstrzygnięcie tego sądu, było również i to, że przedmiotem swoich analiz organ ten uczynił wyłącznie wymierzone skazanemu kary pozbawienia wolności, podczas gdy wyrokami w sprawach II K 1340/10, II K 97/12, II Ks 47/11, II K 144/11, II K 614/11 orzeczono wobec Ł. T. także kary grzywny, które w świetle art. 85 k.k., w brzmieniu obowiązującym w dniu orzekania, niewątpliwie miały charakter kar podlegających łączeniu. Z uzasadnienia wyroku Sądu Okręgowego w S. nie wynika przy tym co spowodowało, że kwestia łączenia tychże kar pozostała poza zakresem rozważań sądu. Niezależnie jednak od przyczyny tej wadliwości, niedostrzeżenie potrzeby łączenia kar grzywnien, stanowiło rażącą obrazę art. 85 k.k. i było jedną z przyczyn wadliwej oceny, iż kary orzeczone wyrokiem Sądu Okręgowego w S. z dnia 27.12.2012 r., sygn. akt II K 97/12, nie podlegają łączeniu z karami wymierzonymi wyrokami Sądów Rejonowych wskazanymi w komparycji wyroku łącznego.

Najistotniejszym błędem Sądu Okręgowego w S., który wyznaczył treść zaskarżonego kasacją rozstrzygnięcia, było jednak to, że odwołując się do brzmienia art. 4 § 1 k.k., przyjął, iż fakt, że Ł. T. dopuścił się przestępstwa

przypisanego wyrokiem Sądu Rejonowego w E. (w istocie Sądu Rejonowego w G. – przyp. SN) w sprawie II K 643/10, w dniu 9 września 2009 r. (a więc przed dniem 8 czerwca 2010 r., kiedy wszedł w życie przepis art. 89 § 1a k.k.) sprawia, że niemożliwe jest objęcie węzłem kary łącznej kary pozbawienia wolności orzeczonej wyrokiem Sądu Okręgowego w S. (kara z warunkowym zawieszeniem jej wykonania) oraz kar bezwzględnych pozbawienia wolności orzeczonych wyrokami Sądów Rejonowych. Stanowisko to było oczywiście błędne. Odwoływanie się do konstrukcji art. 4 § 1 k.k., w przypadku orzekania kary łącznej, jest dopuszczalne tylko w ramach określonego zbiegu przestępstw. Jedynymi przestępstwami popełnionymi przed dniem 8 czerwca 2010 r. były natomiast przestępstwa tworzące pierwszy realny zbieg, gdzie kwestia względności ustawy w związku ze zmianami wprowadzonymi do treści art. 89 k.k. w ogóle się nie aktualizowała. Na dzień wydania wyroku łącznego kary pozbawienia wolności wymierzone wyrokami wchodzącymi w skład pierwszego zbiegu, w związku z zarządzeniem ich wykonania, były karami bezwzględnymi.

Wbrew temu co stwierdził Sąd Okręgowy w S., zasada, że zakres przepisów wyznaczających reguły orzekania kary łącznej wyznaczały z jednej strony daty popełnienia poszczególnych przestępstw wchodzących w skład zbiegu, a z drugiej data wydania orzeczenia w przedmiocie kary łącznej (z uwzględnieniem prawa międzyczasowego), miała zastosowanie również w sytuacjach, gdy sąd w jednym postępowaniu rozstrzygał o połączeniu kar jednostkowych wymierzonych za przestępstwa wchodzące w skład więcej niż jednego zbiegu. Nie stała temu na przeszkodzie powszechnie przyjmowana reguła, że nie jest dopuszczalne stosowanie kombinacji przepisów konkurujących ustaw, lecz konieczne jest zastosowanie jednej ustawy. Ograniczenie to działa wszak jedynie w ramach ściśle określonych granic podmiotowych i przedmiotowych orzekania. Z tego powodu nie budziło i nie budzi żadnych wątpliwości, że w przypadku rozstrzygania o odpowiedzialności karnej za kilka czynów w jednym postępowaniu, w pełni możliwe jest, by do jednego z przypisanych oskarżonemu przestępstw zastosować jedną wersję kodeksu karnego, a do drugiego, przypisanego tym samym wyrokiem, inną. Analogiczna sytuacja występuje przy orzekaniu kary łącznej w ramach wyroku łącznego z tym, że w tym przypadku granice przedmiotowe orzekania wyznaczają

przestępstwa wchodzące w skład konkretnego zbiegu. Odmienne interpretacja prowadziłaby ad absurdum, gdyż w sposób nieusprawiedliwiony różnicowałaby sytuację skazanych, uzależniając ją od tego, czy kary łączne orzekane na podstawie kar jednostkowych wymierzonych za przestępstwa popełnione w ramach kilku zbiegów wymierzane byłyby w kilku wyrokach skazujących lub łącznych (odnoszących się do jednego zbiegu), czy też w jednym wyroku łącznym. Tylko w tym drugim przypadku, przy tej interpretacji, możliwe byłoby orzekanie kary łącznej na podstawie przepisów obowiązujących w dacie popełnienia czynu, który nie wchodziłby w skład zbiegu przestępstw.

W tym stanie rzeczy, wbrew temu co stwierdził Sąd Okręgowy w S., nie istniała wskazana przez ten sąd przeszkoda do objęcia węzłem kary łącznej kar orzeczonych wyrokiem Sądu Okręgowego w S. z dnia 27.12.2012 r., sygn. akt II K 97/12 z karami wymierzonymi wyrokami Sądów Rejonowych za pozostałe przestępstwa tworzące drugi zbieg.

Co więcej, postępując prawidłowo, Sąd Okręgowy w S., który zaskarżone orzeczenie wydał po przeprowadzeniu rozprawy, obowiązany był również do wydania orzeczenia w przedmiocie kar łącznych na podstawie kar jednostkowych wymierzonych za przestępstwa tworzące dwa pozostałe zbiegi (wyroki Sądów Rejonowych). Do wydania takowych rozstrzygnięć sąd ten byłby zobowiązany nawet wtedy, gdyby trafny był jego wniosek co do niemożności objęcia węzłem kary łącznej także kar z wyroku Sądu Okręgowego w S. z dnia 27.12.2012 r., sygn. akt II K 97/12.

W tym stanie rzeczy należy stwierdzić, że w przedmiotowej sprawie nie istniały podstawy do wydania orzeczenia umarzającego postępowanie na podstawie art. 572 k.p.k. ani w całości ani w części.

Ostatnio poczyniona konstatacja jest o tyle istotna, że stanowi argument wykluczający możliwość interpretacji zaskarżonego wyroku łącznego jako odnoszącego się wyłącznie do kwestii możliwości połączenia kar orzeczonych wyrokiem Sądu Okręgowego w S. w sprawie II K 97/12 z karami orzeczonymi pozostałymi wyrokami wymienionymi w komparycji wyroku łącznego.

Powyższa interpretacja wydaje się niemożliwa do zaakceptowania już w świetle samego brzmienia punktu pierwszego części dyspozytywnej

zaskarżonego orzeczenia. Wynika z niego bowiem, że Sąd Okręgowy „umorzył postępowanie karne w przedmiocie wydania wyroku łącznego przez Sąd Okręgowy w S. w stosunku do Ł. T.”, a to, wbrew deklarowanym w uzasadnieniu intencjom organu orzekającego, wskazuje na umorzenie postępowanie w całości przez ten sąd, a nie wyłącznie w zakresie dotyczącym połączenia kar orzeczonych wyrokiem Sądu Okręgowego w S. z dnia 27.12.2012 r. w sprawie sygn. akt II K 97/12 z karami orzeczonymi na podstawie wyroków Sądów Rejonowych wymienionych w komparycji wyroku łącznego. Okoliczność zaś, że także poprzestanie na wydaniu rozstrzygnięcia w tej drugiej formule byłoby – i to już z czysto procesowych względów - nieprawidłowe, niewątpliwie również nie sprzyja takiej interpretacji.

Z tego powodu trudno się dziwić, że Sąd Apelacyjny w [...] wyrokiem z dnia 7 maja 2015 r., sygn. akt II AKa 61/15, uchylił wyrok łączny z dnia 28 stycznia 2015 r., sygn. akt II K 89/14, dotyczący analogicznych skazań jak opisane w komparycji aktualnie analizowanego orzeczenia, z uwagi na przesłankę *rei iudicatae* i stwierdził, że dopiero po uchyleniu wyroku łącznego wydanego przez Sąd Okręgowy w S. w sprawie II K [...] otworzy się możliwość wydania wyroku łącznego w zakresie kar wymierzonych Ł. T..

Wydanie orzeczenia umarzającego postępowanie w przedmiocie wydania wyroku łącznego, w sytuacji gdy istniały podstawy do orzeczenia kary łącznej, było niewątpliwie orzeczeniem dla skazanego niekorzystnym.

W tym stanie rzeczy kasacja Rzecznika Praw Obywatelskich, wniesiona na korzyść skazanego, była zasadna i spowodowała konieczność uchylenia zaskarżonego wyroku łącznego i przekazania sprawy Sądowi Okręgowemu w S. do ponownego rozpoznania.

W postępowaniu ponownym Sąd Okręgowy, będąc związany wskazaniem i zapatrywaniem prawnymi Sądu Najwyższego oraz zakazem *reformationis in peius* (art. 442 § 3 k.p.k., art. 443 k.p.k.) ponownie zbada kwestię możliwości połączenia wymierzonych Ł. T. kar pamiętając, że kara łączna jest instytucją obligatoryjną, a to oznacza, że w razie zaistnienia przesłanek wskazanych w art. 85 k.k. sąd nie ma możliwości jej niezastosowania. Organ orzekający nie ma zatem swobody w doborze skazań w ramach realnego zbiegu przestępstw i nie może pominąć części z nich. Oznacza to, że nawet wtedy, gdy z inicjującego postępowanie w

przedmiocie wydania wyroku łącznego wniosku wynika, że jego autor domaga się połączenia tylko niektórych z wymierzonych mu kar, sąd nie jest uprawniony by na nich poprzestać, o ile stwierdzi, że aktualizują się warunki do orzekania w przedmiocie kary łącznej w szerszym zakresie.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Najwyższy orzekł jak w części dyspozytywnej wyroku.